

สิ่งที่ประเสริฐสำหรับชีวิต

พระครูสุนทรธรรมนิทัศน์, ผศ.ดร.

รศ.รวิโรจน์ ศรีคำภา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

บทนำ

ในเบื้องต้นแห่งบทความนี้ ขอทำความเข้าใจถึงคำสำคัญ ๒ คือ สิ่งที่ประเสริฐ และชีวิต คำแรก ได้แก่ “ประเสริฐ” หมายถึง วิเศษ, ดีเลิศ, ดีที่สุด^๑ ส่วนคำว่า “ชีวิต” หมายถึง ความเป็น^๒ รวมความหมายทั้ง ๒ คำจึงหมายถึง ความเป็นสิ่งทีวิเศษ,สิ่งทีดีเลิศ,สิ่งทีดีทีสุด ฉะนั้น เมื่อเราพูดถึงสิ่งที่ประเสริฐสำหรับชีวิตในทีนี้จึงมีความหมายครอบคลุมเกี่ยวกับการประพฤติในสิ่งทีเป็นสาระแก่นสารก่อให้เกิดความดีงามและคุณค่าทีสุดแก่ชีวิตตนเองและผู้อื่น ถึงแม้มนุษย์มีปัญหาของมนุษย์ เทวดามีปัญหาของเทวดา ลิงมีปัญหาของลิง แมวก็ปัญหาของแมว สรุปว่า เกิดเป็นอะไรล้วนมีปัญหาทั้งนั้น” ทีนี้ การประพฤติสิ่งทีประเสริฐเพื่อเป็นการเบี่ยงเบนมิให้หมกมุ่นครุ่นคิดแต่เรื่องทุกข์ และเพื่อเป้าหมายทีสำคัญของชีวิต คือ เป็นอุบายสร้างความสุข นั่นเอง

สำหรับผู้ที่ดำเนินชีวิตอย่างประเสริฐจะต้องประพฤติสุจริตด้วยกาย วาจา และใจอยู่ตลอดเวลาด้วยความไม่ประมาท นอกจากต้องอาศัยการประพฤติเพื่อให้เกิดเป็นประโยชน์สุขแก่ตนเอง และคนทั่วไปดังกล่าวในเบื้องต้นอย่างเหมาะสมตามสถานการณ์ในภาพรวมแล้ว ในความเห็นของข้าพเจ้านั้น การปฏิบัติตน ๖ ประการ ได้แก่

๑. การฝึกฝนอบรมตนเอง
๒. ความกตัญญูกตเวที
๓. การรู้จักพอเพียง
๔. การเสียสละเพื่อส่วนรวม
๕. การรู้จักให้อภัยผู้อื่น
๖. การได้บรรลุนิรมลธรรม

เป็นกรอบและเกณฑ์ชีวิตทีตัดสินการประพฤติสิ่งทีจะเป็นเหตุให้เกิดความประเสริฐสำหรับชีวิตนั่นเอง มีรายละเอียดทีจะได้อธิบายตามลำดับ ดังนี้

^๑ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๖, หน้า ๗๑๓.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๘๓.

^๓ พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร. ปรัชญาโลก, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า ๑.

การฝึกฝนอบรมตนเอง

การฝึกฝนอบรมตนเองเป็นกิจวัตรที่สำคัญประการหนึ่งที่จะเริ่มต้นสำหรับชีวิตที่จะก้าวไปสู่ความประเสริฐหากจะพัฒนาตนเองให้มีความเจริญก้าวหน้าและประสบความสำเร็จในชีวิตเราจะต้องมีความรู้หลักการพื้นฐานของการพัฒนาตนเองเสียก่อน หลักการนี้ง่าย ๆ มีอยู่เพียง ๓ ประการเท่านั้น^๔ คือ

๑. เข้าใจตนเอง
๒. เข้าใจผู้อื่น
๓. เข้าใจงาน

ทั้ง ๓ ประการนี้ จะต้องมีความเข้าใจ ซึ่งก่อนจะเข้าใจก็จะต้องมีความรู้ในเรื่องนั้น ๆ หรือสิ่งนั้น ๆ เสียก่อนอย่างเข้าใจตนเอง และเข้าใจผู้อื่น ฟังดูเหมือนเรื่องง่าย ๆ แต่บางทีก็ไม่ถนัดโดยเฉพาะเรื่องของตนเองทั้ง ๆ ที่เป็นตัวของเรา อยู่ใกล้ชิดกับเรา เราน่าจะเข้าใจง่ายแทบไม่ต้องศึกษาเลย แต่เอาเข้าใจจริงตามหลักวิชาการ เขาบอกว่าเข้าใจยากกว่าเข้าใจผู้อื่นเสียอีก

ถามว่าทำไมถึงเป็นเช่นนั้น ตอบว่า มันเป็นไปตามหลักจิตวิทยา กล่าวคือ เหตุที่เราไม่รู้บางอย่างและไม่รู้อย่างไรในตัวเราก็คือเพราะว่า เราไม่เคยมองตัวเองหรือศึกษาตัวเองอย่างจริงจัง พระพุทธองค์จึงตรัสให้เราต้องรู้จักตัวเราหลาย ๆ อย่าง เช่น อตตนา โจทยตตนา^๕ แปลว่า จงเตือนตนด้วยตนเอง เรารู้แต่เราว่า เราเป็นเราให้ลึกลงไปกว่านั้นเราอาจไม่รู้ทั้งหมดหรอก และบางทีเราก็กลอกตัวเองด้วยว่าเราเป็นอย่างโน้น เราเป็นอย่างนี้ไม่เชื่อลองพิจารณาให้ลึก ๆ เอะเรารู้ใหม่ ๆ จริง ๆ เราเป็นคนอย่างไร เราเป็นคนใจร้ายใจดำหรือเปล่า เราขี้เหนียวขี้โกงหรือเปล่า เราปากเสียปากร้ายหรือเปล่า ฯลฯ

สิ่งเหล่านี้โดยเฉพาะด้านลบ ส่วนใหญ่เรามักไม่ค่อยรู้ ยิ่งความไม่ดีไม่งามมีมากเท่าไร ยิ่งไม่รู้มากเท่านั้น และอนิจจังอนิจจาความไม่ดีไม่งามเหล่านั้น ก็ไม่มีใครกล้าบอกเราด้วย เช่น เรากลั่นตัวเหมือนมีใครกล้าบอกเราไหม หรือคุณกล้า จะทดลองดูก็ได้กับเจ้านายของคุณ

“ท่านครับ ผมขอเรียนท่านด้วยความจริงใจนะครับ ว่าท่านขี้เต่าเหม็นเหลือเกิน” กล้าบอกไหมครับ ร้อยทั้งร้อย ไม่มีใครกล้าบอก เห็นใหม่แม้เราจะหวังดี บอกความจริงแก่เขาก็ไม่แน่ว่าเขาจะยอมรับหรือรับได้หรือเปล่า เอาเป็นว่า เหตุที่เรา ไม่เคยมองตัวเอง อย่างจริงจังนี้เอง จึงทำให้เราไม่รู้และไม่เข้าใจตัวเอง

^๔ สุเมธ แสงนิมิตกุล, พัฒนาชีวิตอย่างไรให้ประสบผลสำเร็จ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: บุกเบิก), ม.ป.ป., หน้า ๓๓-๔๐.

^๕ ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๕๑.

นอกจากนั้น เขายังอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เราเข้าใจตัวเองยาก ก็คือ เราคุ้นเคยกับตัวเองมากเกินไป
 ชื่อนี้ก็เป็นเรื่องจริงเขาบอกอะไรที่มันใกล้จนเกินไปมักจะไม่เห็น ดังนั้น จึงมีคำภีษิตและคำพังเพยว่า
 “เส้นผมบังภูเขา” หรือ “ใกล้เกลือกินด่าง” อะไรประเภทนี้ ซึ่งเป็นเรื่องจริงเรื่องของความคุ้นเคย
 ความชิน นีมันทำให้เราไม่รู้จักความจริงอย่างมาก อย่างเช่นหมู่บ้านประมงตามริมทะเลท่านเคยสังเกตไหม
 เขาตากปลากันกลิ้งนี่เหม็นมากพอนั่งรถผ่านเท่านั้นเอง แสบแยะ หรืออย่างโรงงานผลิตปุ๋ยโดยใช้
 กระดูกสัตว์ ก็เหมือนกันพอนั่งรถผ่านที่ไรกลิ้งกระดูกโซยมาแทบอ้วกทุกครั้ง เหตุการณ์อย่างนี้
 ท่านเชื่อไหม คนที่อยู่ริมทะเลที่ตากปลาหรือคนบ้านอยู่ข้าง ๆ โรงงานผลิตปุ๋ยโดยใช้กระดูกสัตว์กลับ
 ไม่เหม็น รู้สึกเฉย ๆ บางทีก็หอมซะด้วยซ้ำ เหตุที่เป็นเช่นนี้ เพราะอะไร ก็เพราะความคุ้นเคย และ
 ความเคยชิน นั่นเอง นอกจากเราไม่เคยมองตัวเองจริงจังหรือเราคุ้นเคยกับตัวเองมากเกินไปแล้ว
 อีกประการหนึ่งที่ทำให้เราไม่เข้าใจตัวเราอย่างถ่องแท้ก็คือ เรารู้สึกตัวเราว่าตัวเรามีความพอดีอยู่เสมอ
 เรื่องนี้เป็นเรื่องจริง ในความเป็นตัวของเรานั้น เราจะมีความรู้สึกพอดีอยู่เสมอทั้ง ๆ ที่สูงไปต่ำไปเราก็ค
 ี่ว่าสูงพอดี ต่ำพอดี ไม่ได้หล่อไม่ได้สวยเลยเราก็อ่า กำลังหล่อกำลังสวยพอดี ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดที่
 ว่า^๖ “โลกภายในตัวเราเป็นเรื่องราวที่เราควรรู้มากที่สุด คนที่รู้เรื่องตัวเองดีชื่อว่ามิวิชา ส่วนคนที่ไม่รู้
 เรื่องเกี่ยวกับตัวเองชื่อว่ามิวิชา ปัญญาคือความรู้ลึกและรู้รอบที่ว่ารู้สึกคือรู้เรื่องตัวเองด้วยการมอง
 ด้านใน ส่วนที่ว่ารู้รอบคือรู้โลกภายนอกรอบตัวเรา

โลกภายนอก กว้างไกล ใครใครรู้
 โลกภายใน ลึกซึ่งอยู่ รั้งข้างไหม
 จะมองโลก ภายนอก มองออกไป
 จะมองโลก ภายใน ให้มองตน.

ดังนั้น ตัวเราเองเป็นเรื่องที่ต้องรู้สึก ความรู้ตนเป็นจุดเริ่มต้นของความรู้ ความรู้ตนจะช่วยให้
 พัฒนาตนจนเป็นที่พึงของตนเองได้ตามหลักการที่ว่า

“อตตา หิ อตตานโน นาโถ โภ หิ นาโถ ปโร สียา อตตนา หิ สุนทนโน นาโถ ลมถิ ทูลลภิ.”

แปลว่า ตนแลเป็นที่พึ่งของตน คนอื่น ใครเล่าจะเป็นที่พึ่งได้ ก็บุคคลมีตนฝึกฝนดีแล้ว ย่อมได้
 ที่พึ่งที่ได้ยาก.^๗

^๖ พระราชวรมณี (ประยูร ธมฺมจิตโต), *ขอบฟ้าแห่งความรู้*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ-
 ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๕-๑๖.

^๗ ขุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๓๖.

รวมความว่า เมื่อเรารู้จักตนเอง ปรับปรุงแก้ไขในสิ่งที่บกพร่อง และพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ข้อนี้นี้จะทำให้เป็นผู้ที่มีความเปรียบพร้อมด้วยคุณธรรมจริยธรรมและศีลธรรมและได้ชื่อว่า เป็นบุคคลผู้ประเสริฐประการหนึ่ง

ความกตัญญูกตเวทิต

คุณธรรมที่เป็นพื้นฐานของมนุษย์ที่เป็นเครื่องหมายแห่งคนดีหรือความดี ได้แก่ ความกตัญญูกตเวทิต ความกตัญญูกตเวทิต แปลว่า ผู้รู้อุปการะที่ท่านทำแล้วและตอบแทน แยกออกเป็น ๒ คือ กตัญญูรู้คุณท่าน กตเวทิต ตอบแทนหรือสนองคุณท่าน ; ความกตัญญูกตเวทิต ว่าโดยขอบเขต แยกได้เป็น ๒ ระดับ คือ กตัญญูต่อบุคคลผู้มีคุณความดีหรืออุปการะต่อตนเป็นส่วนตัว อย่างหนึ่ง กตัญญูกตเวทิตต่อบุคคลผู้ได้บำเพ็ญคุณประโยชน์หรือมีคุณความดีเกื้อกูลแก่ส่วนรวม เช่น ที่พระเจ้าประเสนทิโกศลทรงแสดงความกตัญญูต่อพระพุทธเจ้าโดยฐานที่ได้ทรงประกาศธรรมยังหมู่ชนให้ตั้งอยู่ในกุศลถลายณธรรม เป็นต้น อย่างหนึ่ง^๘

การรู้อุปการคุณที่ผู้ใดผู้หนึ่งทำแล้ว น้อยหรือมากก็ตาม โดยการระลึกถึงบ่อย ๆ ชื่อว่า กตัญญูอีกอย่างหนึ่งบุญทั้งหลาย ชื่อว่า มีอุปการะมากแก่สัตว์ เพราะสามารถป้องกันทุกข์ในนรก เป็นต้น^๙ การระลึกถึงอุปการคุณแห่งบุญเหล่านั้นเป็นผู้หาได้ยาก พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๒ จำพวก หาได้ยากในโลก

“พวกไหนบ้าง”

“บุคคลผู้เป็นบุพพการี”

“บุคคลผู้เป็นกตัญญูกตเวทิต”

“บุคคล ๒ จำพวกนั้น หาได้ยากในโลก”

โดยเฉพาะอย่างยิ่งความกตัญญูกตเวทิตต่อพ่อแม่ นั้นนับว่าเป็นเรื่องสำคัญที่สุดคำว่า “พ่อและแม่” เป็นคำที่มีคุณค่าและความหมายทางจิตใจของเราทุกคนมากที่สุด เพราะที่เรามีชีวิตอยู่ได้จนถึงปัจจุบันนี้ก็เพราะท่านทั้งสองได้ให้กำเนิดและกล่อมเกลี้ยงเลี้ยงเรามา จึงเป็นความผูกพันที่ไม่สามารถเลือนออกจากจิตใจของลูกได้ ในที่นี้ขอเรียงร้อยถ้อยคำพรรณนาให้เห็นว่า พระคุณของพ่อแม่ นั้นประเสริฐเพียงใด เมื่อเอ่ยถึงบุคคลคู่หนึ่งที่เป็นผู้ให้กำเนิดทุกชีวิตในโลกนี้โดยเฉพาะมนุษย์เรานี้คงจะ

^๘ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๒.

^๙ บุญย นิลเกษ (เปริยญ), คัมภีร์มงคลที่ป็นีสำหรับประชาชน, (เชียงใหม่ : บี.เอส.การพิมพ์, ๒๕๔๑), หน้า ๕๓๕-๕๓๖.

ไม่มีใครปฏิเสธได้ว่าท่านผู้นั้นคือคุณแม่และคุณพ่อของเรานั่นเอง และเป็นที่ยอมรับกันดีอยู่แล้วว่า ทั้งสองท่านเป็นผู้ที่มีพระคุณสูงสุดในบรรดาบุคคลทั้งหลายที่ตั้งอยู่ในฐานะบุพการีชน จึงเป็นหน้าที่ของ ลูกทุก ๆ คนที่ต้องรำลึกนึกถึงและตอบแทนพระคุณอันประเสริฐของท่าน อีกทั้งเป็นการบูชาในสิ่งที่ มนุษย์ทั้งหลายต้องถือเป็นหน้าที่ของตน ดังที่มีผู้รู้เปรียบท่านไว้ในฐานะต่าง ๆ เช่น เป็นพระพรหม เป็นหมอคนแรก เป็นครูคนแรก และเป็นพระอรหันต์ของลูกบ้าง ที่ว่าเป็นพระพรหมนั้น เพราะท่าน ตั้งอยู่ในพรหมวิหาร ๔ คือ

๑. เมตตา ความรักใคร่ปรารถนาให้ลูกเป็นสุข

๒. กรุณา ความสงสารคิดอยากให้ลูกพ้นทุกข์

๓. มุทิตา ความพลอยยินดี เมื่อลูกได้ดี

๔. อุเบกขา ความวางเฉย เมื่อลูกถึงคราววิบัติ มีเคราะห์กรรมมาซ้ำเติมให้ได้รับทุกขเวทนา ท่านก็ไม่คิดตำหนิหรือเหยียบย่ำซ้ำเติมเหมือนคนทั้งหลาย ท่านตั้งอยู่ในอุเบกขาธรรมนั่นเอง

หลักแห่งความกตัญญู การรู้คุณค่าหรือความกตัญญูที่หมายถึง ความเป็นผู้มีใจกระจ่าง มีสติ ปัญญา รู้ถึงอุปการคุณที่ผู้อื่นกระทำแล้วแก่ตนไม่ว่าจะมากหรือน้อยก็ตาม แล้วระลึกนึกถึงด้วยความ ซาบซึ้งกับคุณค่าของสิ่งนั้น ๆ หรือของบุคคลนั้นย่อมจะทำให้บุคคลได้กระทำหรือสร้างสรรค์สิ่งดีงาม ต่อกัน ความกตัญญูต่อสรรพสิ่งว่าจะจะเป็นบุคคล สัตว์ สิ่งของและการกระทำของตนเอง เป็นสิ่งที่มีคุณค่า ทำให้บุคคลได้ตระหนักต่อสิ่งต่าง ๆ ด้วยจิตเมตตาและมีความปรารถนาที่จะกระทำตอบแทนด้วยความ ดีงาม ฉะนั้น หลักแห่งความกตัญญูทำให้บุคคลมีความรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น และเป็นแนวทาง ในการสร้างความตระหนักต่อคุณค่าการกระทำในทุกสถานะและโอกาส^{๑๐}

ดังนั้น นอกจากจะกตัญญูต่อกตเวทิต่อพ่อแม่แล้ว บุคคลพึงกตัญญูต่อครูอาจารย์ ผู้มีอุปการะคุณ ต่าง ๆ ตลอดจนจนถึงต่อสถานที่ สถาบันและแผ่นดินเกิด ล้วนแล้วแต่ต้องตระหนักถึงและพึงแสดงกตัญญู กตเวทิต่อเป็นอย่งยิ่ง เพราะความกตัญญูและกตเวทิตา หมายถึง ผู้รู้อุปการะที่เขาทำแล้วตอบแทน ผู้รู้จัก คุณค่าแห่งการกระทำความดีของผู้อื่น และแสดงออกเพื่อการบูชาความดี^{๑๑} นั้นเป็นสิ่งที่ประเสริฐ และเป็นสัญลักษณ์หรือเครื่องหมายของคนดีอย่างแท้จริง ดังพุทธสุภาษิตบทที่ว่า “นิมิตต์ สาธูรูปานํ กตญญู กตเวทิตา แปลว่า ความกตัญญูกตเวทิต่อเป็นเครื่องหมายของคนดี^{๑๒}ไม่ว่าเป็นใคร มีฐานะภาวะเช่นใด

^{๑๐} พระมหาสุทิตย อาภากรโธ(อบอุ่น) (และคณะ), “แปลงทุนให้เป็นบุญ สร้างบุญด้วยปัญญา”, รายงาน การวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗, ๕๙.

^{๑๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), **พจนานุกรม ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๒๐, (กรุงเทพฯมหานคร: บริษัทสหธรรมิก จำกัด), ๒๕๕๔, หน้า ๓๘๔ .

^{๑๒} นัย.ส.ส.

ก็ตามย่อมไม่มีข้อยกเว้น ส่วนคนที่ตรงกันข้าม เรียกว่า คนอกตัญญูหรือคนเนรคุณนั้นเป็นคนที่ใช้ไม่ได้ ไม่มีคุณค่า สังคมไม่ต้องการ เพราะไม่มีอะไรที่จะเป็นเครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ของความดี ขนาดผู้ที่มีพระคุณต่อตนเองแท้ ๆ ยังไม่รู้จักตอบแทนคุณเลย แล้วจะหวังให้ทำดีกับคนทั่วไปได้อย่างไรกัน ย่อมไม่มีเครื่องหมาย หรือยี่ห่อให้ปรากฏ ถ้าเป็นสินค้าอุปโภคเรียกว่าไม่มี อย.รับรองหรือเครื่องหมาย แห่งคุณภาพต่าง ๆ ฉะนั้น ฟังหาโอกาสทำหน้าที่ให้สมบูรณ์นี้ด้วยความบริสุทธิ์ใจ เต็มใจ ตั้งใจ

อีกประการหนึ่ง ทุกคนที่เกิดมาในโลกนี้ย่อมมีชีวิตอยู่บนผืนแผ่นดินหรือปฐพีนี้ด้วยกันทั้งสิ้น ข้าวปลาอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค อันเป็นปัจจัย ๔ ที่เราพึงมีพึงได้ ความคุ้มครอง ด้านกฎหมาย สิทธิและหน้าที่ความเสรีภาพที่เป็นประชาธิปไตย การดูแลเอาใจใส่ในด้านการศึกษา การประกอบอาชีพ และสวัสดิการอื่น ๆ ที่รัฐบาลจัดให้ในฐานะพลเมืองของประเทศตั้งแต่เราเกิดมาจนถึง บัดนี้ ลองคิดดูเถิดว่ามากมายขนาดไหน ซึ่งบางอย่างอาจจะหาไม่ได้ในต่างประเทศ เราได้ใช้สอย ทรัพยากรธรรมชาติในวันหนึ่ง ๆ มากมายเหลือเกิน ทั้งน้ำ อาหาร อากาศ ไฟฟ้า พลังงาน เครื่องอุปโภค บริโภคมาหลายสิบปีซึ่งประมาณค่าไม่ได้ ถ้ามองว่า เราเคยคิดที่จะตอบแทนแผ่นดินเกิดกันบ้างหรือเปล่า แล้วจะตอบแทนกันอย่างไร และเมื่อไหร่จะถึงเวลานั้น คงไม่ต้องตอบในตอนนี้อีกคงทราบกันแล้วว่า ตอนนีเวลานี้แหละทำง่าย ๆ ด้วยการคิดดี พูดดี และทำดีตามกฎหมายและหลักศาสนาที่ตนเคารพ นับถือ ที่ผ่านมาระลึกกันอย่างไรหรือเปล่า ถ้ามองต่อไปว่า ลูกหลาน ญาติพี่น้อง สมาชิกในหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด และประเทศของเราเขาคิดกันบ้างหรือเปล่า เมื่อคิดได้แล้ว ช่วยกันพูด ช่วยกันทำในสิ่ง ที่ดีนั้นมากน้อยแค่ไหนและทำเพื่อใคร ก็เพื่อเราทั้งผองนั่นแหละ ปัญหาที่เราได้ยินได้ฟังและสัมผัสกัน ทุกวันนี้จะคลี่คลายหายไปถ้าทุกคนเห็นพ้องต้องกันและเอาจริงเอาจังในการทำหน้าที่ทั้ง ๒ ประการ คือการตอบแทนบุญคุณบุพการีและแผ่นดินเกิดและจะส่งผลเป็นความภาคภูมิใจที่สำคัญและยิ่งใหญ่ ที่สุดของชีวิตมนุษย์ จึงเป็นสิ่งที่ทุกคนควรตระหนักอยู่เสมอว่า ชีวิตและความสำเร็จที่เราเป็นอยู่ใน ขณะนี้นั้นเป็นผลสืบเนื่องมาจากเหตุแห่งความดีงามร่วมกัน เมื่อบุคคลใดดำรงตนอยู่ในหลักแห่งกตัญญู กตเวทีย่อมได้ชื่อว่าเป็นผู้ประเสริฐอีกประการหนึ่ง

การรู้จักพอเพียง

การรู้จักพอเพียง มีความหมายเดียวกับ สันโดษ ซึ่งแปลว่า ความยินดี ความพอใจ ความยินดี ด้วยของของตนซึ่งได้มาด้วยเรี่ยวแรงความเพียรโดยชอบธรรม ความยินดีด้วยปัจจัยสี่ตามมีตามได้ ความรู้จักอิมรู้จักพอ แบ่งออกเป็น ๓ อย่าง^{๑๑)} คือ

^{๑๑)} พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๒๕ (ที.อ. (บาลี) ๑/๒๕๓)

๑. ยถาลาภสันโดษ ได้แก่ ยินดีตามที่ได้ ยินดีตามที่พึงได้ คือ ตนได้สิ่งใดมาหรือเพียรหาสิ่งใดมาได้ เมื่อเป็นสิ่งที่ตนพึงได้ ไม่ว่าจะหยาบหรือประณีตแค่ไหน ก็ยินดีพอใจด้วยสิ่งนั้น ไม่ติดใจอยากได้สิ่งอื่น ไม่เดือดร้อนกระวนกระวายเพราะสิ่งที่ตนไม่ได้ ไม่ปรารถนาสิ่งที่ตนไม่พึงได้หรือเกินไปกว่าที่ตนพึงได้โดยถูกต้องชอบธรรม ไม่เพ่งเล็งปรารถนาของที่คนอื่นได้ ไม่ริษยาเขา

๒. ยถาพลสันโดษ ได้แก่ ยินดีตามกำลัง คือ ยินดีแต่พอแก่กำลังร่างกายสุขภาพและวิสัยแห่งการใช้สอยของตน ไม่ยินดีอยากได้เกินกำลัง ตนมีหรือได้สิ่งใดมาอันไม่ถูกกับกำลังร่างกายหรือสุขภาพ เช่น ภิกษุได้อาหารบิณฑบาตที่แสดงต่อโรคของตนหรือเกินกำลังบริโภคใช้สอย ก็ไม่หวงแหนเสียดายเก็บไว้ให้เสียเปล่าหรือฝืนใช้ให้เป็นโทษแก่ตน ย่อมสละให้แก่ผู้อื่นที่จะใช้ได้ และรับหรือแลกเอาสิ่งที่ถูกโรคกับตนแต่เพียงที่พอแก่กำลังการบริโภคใช้สอยของตน

๓. ยถาสารูปสันโดษ ได้แก่ ยินดีตามสมควร คือ ยินดีตามที่เหมาะสมกับตน อันสมควรแก่ฐานะ ฐานะ แนวทางชีวิต และจุดหมายแห่งการบำเพ็ญกิจของตน เช่น ภิกษุไม่ปรารถนาสิ่งของอันไม่สมควรแก่สมณภาวะ หรือภิกษุบางรูปได้ปัจจัยสี่ที่มีค่ามากเห็นว่าเป็นสิ่งสมควรแก่ท่านผู้ทรงคุณสมบัติที่น่านับถือก็นำไปมอบให้แก่ท่านผู้นั้น ตนเองใช้แต่สิ่งพอประมาณ หรือภิกษุบางรูปกำลังประพฤติวิตรชัดเกลียดตนได้ของประณีตมา ก็สละให้แก่เพื่อนภิกษุรูปอื่น ๆ ตนเองเลือกหาของปอน ๆ มาใช้หรือตนเองมีโอกาสจะได้ลาภอย่างหนึ่ง แต่รู้ว่าสิ่งนั้นเหมาะสมหรือเป็นประโยชน์แก่ท่านผู้อื่นที่เชี่ยวชาญถนัดสามารถด้านนั้น ก็สละให้ลาภถึงแก่ท่านผู้นั้น ตนรับเอาแต่สิ่งที่เหมาะสมกับตน

ดังจะได้ยกตัวอย่างปฐมบทปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง^{๑๔} ดังเป็นที่ประจักษ์แก่ประชาคมโลกโดยทั่วกันแล้วว่า ปวงชนชาวไทยทุกหมู่เหล่าและทุกระดับต่างถวายความจงรักภักดีและเคารพรักอย่างแรงกล้าแต่ “พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช” ทรงเป็นศูนย์รวมแห่งจิตใจและเชื่อมความรักสามัคคีของปวงชนทั้งชาติให้สมานฉันท์เป็นหนึ่งเดียวกัน ทรงเป็นองค์ศาสนูปถัมภกและทรงเปรียบเสมือนสัญลักษณ์ระหว่าง “ความรักชาติ” และ “ความศรัทธาในศาสนา” ตลอดทั้งทรงเป็นสัญลักษณ์ของความดีเลิศแห่งเอกลักษณ์ของชาติ การสืบทอดจารีตประเพณี ความมั่นคงแห่งระบอบการปกครอง และความหวังแห่งอนาคตของชาติไทยและของโลก

นับตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติเมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๙๘ ถึงปัจจุบัน(๒๕๖๒) กว่า ๗๐ ปี ยั่งยืนนานที่สุดในประวัติศาสตร์ของชาติไทย ถึงแม้จะเสด็จสู่สวรรคาลัยไปแล้ว พระองค์ทรงดำรงไว้ซึ่ง “ธรรม” ทั้งปวงและทรง

^{๑๔} สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, **หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว**, (กรุงเทพมหานคร: เซ็นจูรี, ๒๕๔๘), หน้า ๑๕.

เปรียบประดุจแสงสว่างที่คอยส่องนำทางการพัฒนาประเทศให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืนมาโดยตลอด เวลายาวนานนี้ ด้วยมีพระปณิธานอันแกร่งกล้าที่จะทรงเสียสละประโยชน์ส่วนพระองค์เพื่อพสกนิกรชาวไทยทั้งมวล โดยไม่ทรงแบ่งแยกสถานะ ศาสนา ชาติพันธุ์หรือหมู่เหล่า และทรงถือว่าทุกข์ของพสกนิกรคือทุกข์ของพระองค์ จึงได้ทรงอุทิศพระวรกาย ทุ่มเทพระสติปัญญา และพระราชทรัพย์ในการบำเพ็ญพระราชกรณียกิจหลากหลายนานัปการด้วยพระวิริยะ อุตสาหะ ทั้งพระราชทานคำสอนและมีพระจริยาวัตรอันเป็นแบบอย่างที่ดีงาม ซึ่งล้วนแต่นำประโยชน์สุขมาสู่พสกนิกรชาวไทยทั้งชาติ สมดังที่ได้พระราชทานพระปฐมราชโองการเป็นพระราชสัตยาธิษฐาน เนื่องในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก เมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๔๙๓ ที่ว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม”

อันเนื่องมาจากพระราชดำริ “เศรษฐกิจพอเพียง” พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักว่าประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรมโดยพื้นฐานและเป็นอาชีพหลักของประชาชนส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชนบท พระองค์จึงได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมเยียนและศึกษาความเป็นอยู่ของพสกนิกรในพื้นที่ชนบททุกภูมิภาคทั่วประเทศได้ทอดพระเนตรสภาพภูมิประเทศที่ทุรกันดารและทรงรับทราบปัญหาความทุกข์ยากเดือดร้อนของประชาชนทั่วทุกท้องถิ่น ซึ่งนำไปสู่พระบรมราชวินิจฉัยในปัญหาสาเหตุและแนวทางแก้ไขปัญหาที่เหมาะสมและประสิทธิผลต่อการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน โดยพระราชทานแนวทางพระราชดำริ “เศรษฐกิจพอเพียง” ที่เน้นการพัฒนาให้ประชาชนและชุมชนในชนบทมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและสามารถพึ่งตนเองได้ อันเป็นแนวทางการพัฒนาสู่ความยั่งยืนได้อย่างแท้จริง นี่เป็นแบบอย่างที่ดีที่สุดสำหรับการนำหลักความพอเพียงมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่สังคม ประเทศชาติ ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช รัชกาลที่ ๙ ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐได้ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจให้เป็นที่ประจักษ์ชัดเจน ซึ่งรับการยอมรับกันทั่วโลกและสืบทอดในนามว่า “ศาสตร์แห่งพระราชา”

ดังนั้น การที่เรานำหลักการของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ให้รู้จักพอดีและมีเหตุผล โดยมีความเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา จะเป็นเหตุให้การดำเนินชีวิตมีความสมดุล คือ ไม่เคັงค้ำว้างหรือล่องลอยไปตามกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งทำให้การดำเนินชีวิตมีความสอดคล้องกับหลักการทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทาหรือทางสายกลางนั่นเอง

การเสียสละเพื่อส่วนรวม

การเสียสละเพื่อส่วนรวมนี้ เป็นเครื่องค้ำจุนที่สำคัญของสังคมไทยทุกยุคทุกสมัย เป็นคุณธรรมที่จะนำสังคมไปสู่การพัฒนาที่เข้มแข็งและยั่งยืน สังคมใดถ้ามีคนเสียสละจำนวนมาก สังคมนั้นก็จะเจริญรุ่งเรืองกว่าสังคมอื่น บ้านเมืองเราขณะนี้กำลังต้องการคนที่มีน้ำใจและเสียสละด้วยความบริสุทธิ์ใจ เพื่อเชื่อมโยงผู้คนที่แตกต่างกันและหลากหลายความคิดจิตใจ อายุ การศึกษา อาชีพ และประสบการณ์ ดังนั้น จึงขอยกตัวอย่างบุคคลผู้ที่เป็นแบบอย่างแห่งความเสียสละ เช่น

๑. พระพุทธเจ้า ทรงเป็นแบบอย่างที่สมบูรณ์ที่สุดของบุคคลที่มีความเสียสละ ดังที่ทราบกันดีว่า พระองค์ทรงประกอบด้วยพระปัญญาคุณ พระวิสุทธิคุณ และพระมหากรุณาคุณ ทรงออกผนวชและได้ตรัสรู้ และนำหลักธรรมสั่งสอนเวไนยสัตว์ตลอดระยะเวลายาวนานถึง ๔๕ พรรษา เพื่อปลดเปลื้องความทุกข์ให้แก่เหล่าเวไนยสัตว์ทั้งหลายโดยไม่ได้นึกถึงความเหนื่อยยากลำบากของพระองค์แม้แต่หนึ่งน้อยดังที่พุทธศาสนิกชนได้ศึกษาในพุทธประวัติมาแล้วนั้น

๒. พระเจ้าแผ่นดินและผู้ปกครองทุกระดับ ที่ทรงตั้งพระองค์อยู่ในทศพิธราชธรรม และคุณธรรมอื่น ๆ ของพระราชาและผู้ปกครอง เช่น พรหมวิหาร ๔ สังคหวัตถุ ๔ เป็นต้น นับตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน การดำรงชีวิตของมนุษย์ไม่ว่าจะอยู่ในสถานที่ใดในโลกนี้ เป็นไปไม่ได้เลยที่จะอยู่อย่างโดดเดี่ยวเดียวดาย เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคม ต้องมีกิจกรรมที่แสดงถึงความสัมพันธ์ และเกี่ยวข้องกันในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และประเพณีวัฒนธรรม รวมทั้งการเมืองการปกครองก็ตาม

ประเทศชาติดำรงอยู่อย่างเป็นเอกราชและได้จารึกไว้ในประวัติศาสตร์ตราบจนถึงทุกวันนี้ เป็นความภาคภูมิใจที่ปรากฏอยู่ในดวงใจของคนไทยทั่วหล้า ที่พระเจ้าแผ่นดินทุกพระองค์ และผู้ปกครองทุกตำแหน่งในอดีตถึงปัจจุบันได้เสียสละความสุขส่วนพระองค์และส่วนตัว เพื่อความสงบสุข ร่มเย็นของคนหมู่มาก ซึ่งปรากฏให้เห็นเป็นอนุสาวรีย์บ้าง ประวัตินุสาวรีย์บ้าง ตามที่ทั่วไป ในฐานะเป็นวีรชนคนเก่ง สมควรได้รับการยกย่องว่าเป็นบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์อย่างแท้จริง

๓. พ่อแม่ซึ่งเป็นบุพการีที่สำคัญที่สุดในชีวิต เพราะพ่อเป็นผู้ทำให้เกิด ส่วนแม่คือผู้ให้กำเนิด ถ้าไม่มีท่านทั้งสอง ก็ไม่มีเราในวันนี้ ท่านจึงเปรียบพ่อแม่เป็นทุกสิ่งทุกอย่างของลูก เช่น เป็นพระพรหมของลูก เป็นพระอรหันต์ของลูก เป็นครูอาจารย์ของลูก เป็นแพทย์พยาบาลของลูก เป็นอะไรก็ได้ที่ปรารถนาจะให้ลูกมีความสุข ปราศจากทุกข์ภัยทั้งปวง จึงนับได้ว่า พ่อแม่สมควรได้รับการยกย่องเป็นบุคคลที่มีความเสียสละที่ยิ่งใหญ่สำหรับลูกทุกคนด้วย

นอกจากนี้ยังมีผู้เสียสละอีกมากมาย เช่น ครูอาจารย์ที่เสียสละการถ่ายทอดศิลปะวิทยาเพื่อให้ศิษย์ได้เรียนรู้อย่างเฉลียวฉลาด โดยไม่เห็นแก่อามิสสินจ้างรางวัล เป็นต้น บุคคลทั้งหลายที่มีความ

เสียสละตนเพื่อผู้อื่นก็เช่นกัน สมควรได้รับการเคารพ ยกย่อง บูชาและจารึกไว้ว่าเป็นผู้ประเสริฐ เพราะท่านเหล่านี้ได้สร้างสิ่งที่ประเสริฐให้เกิดขึ้นในสังคมตลอดเวลาที่ผ่านมา ผู้เสียสละถ้าหากว่าอยู่ในฐานะผู้นำ โรบบิน (Robbin)^{๑๕} ได้กล่าวว่า ผู้นำคือบุคคลที่คอยทำหน้าที่ในการสร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้ตาม โดยจะสามารถกระทำให้ผู้ตามปฏิบัติตามแบบไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตน เมื่อเป็นเช่นนั้น ผู้เขียนจึงให้ข้อสังเกตว่า พระพุทธเจ้า พระเจ้าแผ่นดินและผู้ปกครอง พ่อแม่ รวมทั้งครูบาอาจารย์ และบุคคลที่แม้มิได้กล่าวถึง หากมีพฤติกรรมที่มุ่งทำความดีแก่บุคคลและสังคมย่อมอยู่ในประเด็นแห่งการเสียสละเพื่อส่วนรวมทั้งสิ้น

สรุปได้ว่า การที่เป็นผู้เสียสละเพื่อส่วนรวมด้วยจิตอาสา เป็นสิ่งหนึ่งที่ทำให้ได้ชื่อว่า ได้ประพฤติในสิ่งที่ประเสริฐสำหรับชีวิต เพราะเป็นสิ่งยากสำหรับบางคนหรือหลายคนที่ไม่อาจทำได้ ด้วยคุณลักษณะที่ต้องอาศัยน้ำใจไมตรีที่งดงาม ต้องทุ่มเทและเสียสละ โดยไม่มีสิ่งใดมาตอบแทน จึงนับได้ว่าเป็นความท้าทายอย่างยิ่งใหญ่ เมื่อบุคคลใดก็ตามสามารถดำรงตนอยู่ในคุณธรรมข้อนี้ จึงได้ชื่อว่า เป็นบุคคลที่ประเสริฐยิ่งนัก

การรู้จักให้อภัยผู้อื่น

การให้อภัยผู้อื่นถึงแม้จะทำได้ยาก แต่ก็ควรใส่ใจไว้ เพราะเป็นคุณธรรมชั้นสูง จัดเป็นทานชนิดหนึ่ง เรียกว่า อภัยทาน ด้วยการไม่ถือโทษโกรธเคืองจองเวรจองกรรมซึ่งกันและกันหรือที่เข้าใจโดยทั่วไปว่าอโหสิกรรมให้กัน เพราะถ้าเราไม่รู้จักให้อภัยผู้อื่น ยังถือโทษโกรธเคือง ก็จะเป็นเหตุให้จิตใจเศร้าหมอง อาฆาตพยาบาทกันอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ดังนั้น บุคคลพึงสละความขุ่นเคืองที่เกิดขึ้นให้ออกไปจากจิตใจเสียให้เร็วที่สุด ด้วยการแผ่เมตตาหรือวิธีการใดก็ได้แล้วแต่จะทำให้ไม่ถือสาหาความด้วยความบริสุทธิ์ใจ ถึงแม้การให้อภัยนี้จะทำได้ยากดังที่กล่าวแล้ว เพราะคนที่จะให้ภัยเหมือนเสียเปรียบหลายอย่าง อีกทั้งยังถูกกดขี่ข่มเหง เบียดเบียนด้วยทรัพย์สิน เป็นต้น จู๋ ๆ จะให้อภัยกันง่ายเหมือนไม่มีความรู้สึก เหมือนพระอรหันต์หรือพระอิฐพระปูนได้อย่างไร ซึ่งอาจจะเป็นเหตุผลที่ยกมาอ้างอย่างไรก็แล้วแต่ก็รู้สึกเห็นใจกันอยู่บ้าง นี่แหละจึงกล่าวว่าเป็นเรื่องยาก จิตใจของคนเรามีหลายระดับทั้งหยาบปานกลางและประณีต ดังนั้น บุคคลที่ถูกกระทบกระทั่งด้วยกายก็ดี วาจาที่ดี จิตใจที่ดี ที่ทำให้เกิดความไม่พอใจ โกรธเคือง เกลียดชัง เป็นต้น ถ้ารู้จักปล่อยวางเสียได้และฝึกให้อภัยผู้อื่นอยู่เนือง ๆ ทำความเพียรอย่างนี้เป็นนิตยงานจิตว่างจากอาสวะกิเลสทั้งปวงก็ได้ชื่อว่าเป็นผู้ประเสริฐที่สุดในหมู่มนุษย์ ดังพุทธภาษิตว่า “ทนโต เสฏฺโฐ มนุสฺเสสุ แปลว่า ในหมู่มนุษย์ ผู้ฝึกตนแล้วเป็นผู้ประเสริฐสุด”^{๑๖}

^{๑๕} Robbin,S.P., *Organization behavior*, (11th ed.). ND. : Prentice-Hall, 2004, pp. 367.

^{๑๖} พุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๕๗.

ดังมีเรื่องเล่าอยู่ว่า^{๑๗} มีเศรษฐีใจดีท่านหนึ่ง มีจิตเป็นบุญเป็นกุศลได้สร้างศาลาไว้เป็นที่สำหรับให้คนทั้งหลายใช้เป็นที่พักอาศัยยามสัญจรไปมา ตั้งหมอน้ำสำหรับดื่ม และคอยปิดกวาดเช็ดถูอยู่เป็นประจำ อยู่มาวันหนึ่ง ปรากฏว่ามีชายคนหนึ่งเป็นนักเลงสุราและมีนิสัยอันธพาลมาได้สติเมื่อตัวสกปรก มอมแมมมานอนที่ศาลาแห่งนั้น เผอิญที่ท่านเศรษฐีดังกล่าวมาทำหน้าที่เช่นเคยปฏิบัติอยู่เป็นประจำมาเห็นเข้า เจ้าเป็นใครกัน มานอนที่ตรงนี้ เมื่อตัวมอมแมมเลอะเทอะเปรอะเปื้อนสงสัยจะเมาเหล้าอีกต่างหากสงสัยเป็นคนไม่ดีไม่มีหลักฐาน เราจะปิดกวาดศาลานี้ให้สะอาด ขอให้เจ้าลุกขึ้นก่อน แล้วคอยนอนต่อ หวังเพื่อให้ชายคนนั้นได้สติและเกิดความละอายแก้ไขและออกไปจากที่นั่น แต่หาเป็นเช่นนั้นไม่ ด้วยเหตุที่ชายคนดังกล่าวเป็นคนพาล แทนที่จะรีบลุกหนีไปและรู้สึกขอบคุณเศรษฐีที่มาปลุกให้ตื่น กลับรู้สึกรำคาญ หงุดหงิด และโกรธเคืองท่านเศรษฐีอย่างรุนแรง เลยไม่พอใจเป็นอย่างมาก จิตใจจึงถูกโทสะครอบงำทันที แล้วจึงลุกเดินหนีจากไป ส่วนท่านเศรษฐีก็ทำหน้าที่ปิดกวาดเช็ดถูศาลานั้นต่อไปจนแล้วเสร็จโดยไม่ได้คิดอะไรกับสิ่งที่เกิดขึ้น

อยู่ต่อมาประมาณหนึ่งอาทิตย์เศรษฐีท่านนั้นได้รับข่าวร้ายว่า ม้าของท่านที่เลี้ยงไว้ถูกคนใจร้ายเอาผิดไปตัดขาจนได้รับบาดเจ็บอย่างทารุณ ซึ่งคนเลี้ยงม้าก็ไม่ได้ระวังเพราะไม่เคยมีเหตุการณ์เช่นนี้มาก่อน และท่านเศรษฐีเองก็ไม่เคยมีศัตรูมาก่อน เมื่อท่านเศรษฐีทราบก็ใช้ขันติธรรมไม่หวั่นไหวทำให้เป็นปกติ อยู่ต่อมาอีกหนึ่งอาทิตย์ ข่าวร้ายก็เกิดขึ้นกับท่านเศรษฐีอีกครั้งเนื่องจากว่าเกิดเหตุการณ์ไฟไหม้บ้านของท่านเศรษฐีไม่มีเหลือ ดินที่ไม่มีใครได้รับอันตรายแม้แต่คนเดียว พอท่านเศรษฐีทราบข่าวก็รู้สึกว่าจะต้องทำอะไรอีกทั้งในเรื่องที่เกิดขึ้นและยังคงปฏิบัติปิดกวาดเช็ดถูศาลานั้นต่อไป

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งสองครั้งเป็นที่กล่าวขานกันในหมู่บ้านแห่งนั้น จนกระทั่งผู้ใหญ่บ้านได้เรียกให้ทุกคนมาประชุมกันเพื่อหาเบาะแสของคนร้าย และแจ้งเรื่องสำคัญต่าง ๆ ให้ชาวบ้านได้รับทราบ พอถึงช่วงเวลาสำคัญตอนหนึ่งในที่ประชุมแห่งนั้น ผู้ใหญ่บ้านได้พูดขึ้นเชิงปลอบใจท่านเศรษฐีว่าเราทั้งหลายขอแสดงความเสียใจกับท่านเศรษฐีด้วยที่เกิดเหตุร้ายขึ้น ถ้ารู้เบาะแสและจับตัวคนร้ายได้ท่านเศรษฐีจะทำอย่างไร ข้าพเจ้าอยากทราบความในใจของท่าน ปรากฏว่าเป็นที่อัศจรรย์ใจของคนทั้งหลายในที่นั้นเพราะท่านเศรษฐีพูดด้วยรอยยิ้มอย่างนิ่มนวลและสุภาพว่าข้าพเจ้าไม่รู้สึกสะทกสะท้านหวั่นไหวแต่ประการใด เพราะทุกสิ่งทุกอย่างย่อมมีการพลัดพรากจากเราไปเป็นของธรรมดาด้วยเหตุใดก็ตาม ไม่มีประโยชน์อะไรที่จะต้องเสียใจกับเหตุการณ์ที่ผ่านไปแล้วในอดีต ข้าพเจ้าใช้ขันติธรรม และอภัยทานเป็นที่ตั้งด้วยความไม่ประมาท อีกทั้งบำเพ็ญบุญกุศลด้วยการให้ทาน รักษาศีล และเจริญภาวนา

^{๑๗} เรื่องเล่าจากพระมหาโพธิวงศาจารย์ (สุจิตฺตสาโร) อดีตที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค ๖ อดีตเจ้าอาวาสวัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร จ.แพร่ เมื่อปี พ.ศ.๒๕๔๓.

มาเป็นเวลาช้านาน ไม่เคยก่อกรรมทำเข็ญทำผิดศีลธรรมใดมาก่อน โฉนเลยข้าพเจ้าต้องมาเศร้าโศกเสียใจกับสิ่งที่ไร้สาระเพียงเท่านี้ ซึ่งบางคนอาจคิดว่าเป็นเรื่องใหญ่โตมโหฬาร ขุนเคือง ชัดช่องหมองใจ และทุกข์ทรมานจนกินไม่ได้นอนไม่หลับแต่ข้าพเจ้ารู้สึกเฉย ๆ และดีด้วยซ้ำไป เพราะเหตุว่าจะได้เป็นเครื่องทดสอบบารมีธรรมของข้าพเจ้าให้แก่กล้าขึ้นไปอีกระดับหนึ่ง ถ้าเหตุการณ์เช่นนี้ไม่เกิดขึ้น ข้าพเจ้าจะรู้ได้อย่างไรว่าจิตใจของข้าพเจ้านั้นที่แท้จริงเป็นเช่นไร จึงไม่มีประโยชน์อันใดเท่ากับการให้อภัยในสิ่งที่เกิดขึ้น ข้าพเจ้าพูดจากใจอันบริสุทธิ์ ม้าที่ข้าพเจ้าเลี้ยงไว้มีเป็นร้อยตัว ตอนนี้ให้คนเลี้ยงพาหมอมารักษาอาการปวดก้นใกล้หายเป็นปกติแล้ว ส่วนบ้านหลังที่ไฟไหม้นั้น อยู่อาศัยมาหลายปี หลายวันก่อนได้ให้ลูกน้องขนเอาข้าวของสมบัติและสิ่งของเครื่องใช้ไปไว้อีกที่หนึ่ง เพื่อทำการรื้อและสร้างใหม่ในไม่ช้า แต่มาถูกวางเพลิงจนไฟไหม้เสียก่อน โชคดีที่ไม่มีอะไรเสียหาย คนก็ปลอดภัย ข้าพเจ้าตั้งใจอยู่ว่าจะสร้างขึ้นใหม่ด้วยทรัพย์ส่วนหนึ่งให้เป็นบ้านหลังใหญ่กว่าเดิม ตกแต่งให้สวยงามกว่าเดิมจะทำบุญสุนทานที่บ้านแห่งนี้ทุกเดือนและบ่อยๆ ตามที่จะหาโอกาสและเวลาเหมาะสม ถ้าข้าพเจ้ารู้ว่าใครเป็นผู้ที่มีส่วนทำให้บารมีธรรมของข้าพเจ้าได้เจริญขึ้นด้วยเหตุการณ์สองครั้งที่ผ่านมานี้ ข้าพเจ้าพร้อมที่จะให้อภัยเขาจะขอบคุณเขา และจะเลี้ยงดูและตอบแทนเขาที่ทำให้ข้าพเจ้ารู้แจ้งเห็นจริงในกฎไตรลักษณ์นี้ ทุกคนรู้สึกพึงพอใจและสุขใจเมื่อได้รับฟังจากคำพูดของท่านเศรษฐี

ในขณะนั้นเองมีชายคนหนึ่งซึ่งนั่งอยู่ในที่แห่งนั้น ได้ยกมือขึ้น แล้วลุกขึ้นเดินตรงมาที่ท่านเศรษฐีนั่งอยู่แล้วคุกเข่าพนมมือกราบท่านเศรษฐีด้วยอาการเสียใจน้ำตาไหลเปียกปอนออกจากตาจนเห็นได้ชัดเจน ได้กล่าวขึ้นว่า ท่านเศรษฐีครับ ข้าพเจ้าขอสารภาพความผิด ที่ได้ทำกรรมชั่วช้าอย่างใหญ่หลวง ท่านเศรษฐีจึงถามขึ้นว่า ที่เจ้าทำผิดเช่นนี้เพราะเหตุใด ชายผู้นั้นตอบว่า ข้าพเจ้าคือคนขี้เมาที่เคยมานอนเกะกะบนศาลาของท่านเมื่อหลายวันก่อน ข้าพเจ้าไม่พอใจที่ท่านมารบกวนการนอนหลับ และถ้อยคำที่ท่านพูดวันนั้น จึงทำให้เกิดความแค้นขึ้นมาจึงได้ตัดขำมาและเผาบ้านของท่านยังงี้ละ จึงอยากขอสารภาพและให้ท่านได้ลงโทษข้าพเจ้าสุดแท้แต่จะพิจารณา เศรษฐีได้ฟังดังนั้น จึงพูดขึ้นว่า ข้าไม่ลงโทษเจ้าดอก เพราะอย่างน้อยเจ้าก็ได้ยอมรับสารภาพความผิดครั้งนี้ ถือว่าได้กลับตัวกลับใจข้าก็พร้อมจะให้อภัยเจ้าในขณะนี้ ต่อไปภายภาคหน้าอย่าได้ทำตัวเช่นนี้อีก เพราะเป็นสิ่งไม่ดี ไม่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม ชายคนนั้นดีใจมากที่ท่านเศรษฐีให้อภัย ได้กราบท่านเศรษฐีพร้อมกับขออาสาเป็นคนรับใช้ เศรษฐีเพื่อตอบแทนน้ำใจอันประเสริฐของท่านตลอดชีวิต ทุกคนที่อยู่ในเหตุการณ์ต่างรู้สึกชื่นชมและสรรเสริญในคุณธรรมอันสูงส่งของท่านเศรษฐีต่างปรบมือแสดงความยินดีเพื่อให้เกียรติและเป็นการให้กำลังใจแก่ท่านเศรษฐีอย่างพร้อมเพรียงเนืองแน่น และกลับบ้านตนเองด้วยความสุขใจ

ดังนั้น เรื่องที่ได้เล่ามานี้ เป็นตัวอย่างของบุคคลที่ตั้งอยู่ในในอภัยทาน คือ การรู้จักให้อภัยแก่ผู้อื่นด้วยความบริสุทธิ์ใจ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเป็นสิ่งประเสริฐอย่างมากในชีวิต การรู้จักให้อภัยยังจัดว่าเป็นการปฏิบัติที่สอดคล้องกับหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนา ข้อที่ว่า อภัยทาน ซึ่งหมายถึงทานอันให้ผลที่เป็นเลิศ ดังพระบาลี บทที่ว่า “สพพาทานํ ธมมทานํ ชินาติ. แปลว่า การให้ธรรมะเป็นทาน ชนะการให้ทั้งปวง”^{๑๘} นั่นเอง

การได้บรรลุธรรม

การได้บรรลุธรรมขั้นใดขั้นหนึ่งแห่งโลกุตตรธรรม นับเป็นเป้าหมายที่สำคัญอันประเสริฐสูงสุดของชีวิตกว่าสิ่งที่กล่าวมาทั้งหมด ได้แก่ การปฏิบัติขัดเกลากิเลสอย่างละเอียดจนยกจิตเข้าสู่อริยมรรคอันไพบูลย์สู่ความพ้นทุกข์ คือ มรรค ผล และนิพพาน โดยจำแนกเป็น อริยบุคคล ๔ สรุบให้เข้าใจพอสังเขป ดังนี้

พระอริยบุคคล ๔

บุคคลที่ปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ ๘ ได้ครบถ้วน สามารถดับสมุทัยได้เป็นบางส่วนหรือทั้งหมด ท่านเรียกว่าพระอริยบุคคล แปลว่า “บุคคลผู้ประเสริฐ” แบ่งเป็น ๔ ชั้น ตามปริมาณกิเลสที่ละได้ และตามคุณภาพจิตชั้นสูงที่เกิดขึ้น คือถ้าละกิเลสได้น้อยเกิดคุณภาพจิตชั้นสูงน้อยก็จักเป็นชั้นหนึ่ง ถ้าละได้มากเกิดคุณภาพจิตสูงมากก็เป็นอีกชั้นหนึ่ง

๑. พระโสดาบัน (The stream - winner) แปลว่าผู้ถึงกระแสแห่งนิพพานแล้วเป็นบางส่วน พระโสดาบันสามารถละสังโยชน์ได้ ๓ คือ

๑) สักกายทิฏฐิ ความเห็นว่าเป็นของตน กายในที่นี้หมายถึงชีวิตร่างกายซึ่งประกอบด้วยร่างกาย (รูป) และจิตใจ (นาม) ด้วย หมายถึงการยึดถือว่าฉันเป็นของตนเอง พระโสดาบันไม่เห็นว่าเป็นตัวตนเป็นเพียงกระแสธรรมชาติซึ่งเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไปตามธรรมชาติของมัน

๒) วิจิกิจฉา ความสงสัยในธรรมชาติของชีวิตในเป้าหมายสูงสุดของชีวิต และในหนทางไปสู่เป้าหมายสูงสุดนั้น พระโสดาบันหมดความสงสัยในสิ่งเหล่านี้ จึงมีศรัทธามั่นคงในพระรัตนตรัยและปฏิบัติจริงในศีลในธรรม

๓) สีลพตปรามาส ความหลงใหลในความเชื่อและการปฏิบัติที่มีใช้ทางไปสู่ความดับทุกข์ เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม และข้อวัตรปฏิบัติที่ไม่มีเหตุผลต่าง ๆ

^{๑๘} พุ.ธ.(ไทย) ๒๕/๓๕๔/๒๔๙.

๒. พระสกิทาคามีหรือพระสกทาคามี (The once - returner) ได้แก่ พระอริยบุคคล ที่ละสังโยชน์ ๓ เบื้องต้นได้เช่นเดียวกับพระโสดาบัน แต่ยังสามารถบรรเทาโทษ โทสะ โมหะ ลงได้อีกด้วย

๓. พระอนาคามี (The non - returner) ได้แก่พระอริยบุคคลที่สามารถละสังโยชน์เบื้องต่ำได้ครบทั้ง ๕ ประการ คือ ๓ อย่างแรกดังกล่าวนี้ และอีก ๒ อย่าง คือ

- ๑) กามราคะ ความกำหนัดยินดีในกาม
- ๒) ปฏิฆะ ความขัดเคืองใจเมื่อประสบกับสิ่งที่ไม่น่าพอใจ

๔. พระอรหัตต์ (The worthy one, the noble one) เป็นพระอริยบุคคลชั้นสูงสุด สามารถละสังโยชน์ชั้นสูงได้อีก ๕ อย่าง รวมเป็น ๑๐ อย่าง คือ

- ๑) รูปราคะ ความยินดีในรูปธรรมอันละเอียดและความพอใจในรูปภพ
- ๒) อรูปราคะ ความยินดีในอรูปธรรมอันละเอียดและความพอใจในอรูปภพ
- ๓) มานะ ความสำคัญตน ความตีค่าโดยการนำตนเข้าไปเทียบกับคนอื่น
- ๔) อุทธัจจะ ความฟุ้งซ่าน
- ๕) อวิชชา ความไม่รู้แจ้ง

สถานะและอนาคตของพระอริยบุคคล

๑. พระโสดาบัน ละสังโยชน์ได้เพียง ๓ เท่านั้นจึงดับกิเลสได้ประมาณ ๒๕% เกิดประสบการณ์ทางจิตชั้นสูงเพียง ๒๕ % จึงยังดำรงเพศเป็นฆราวาส ยังบริโภคกาม แต่ท่านว่าจะเดินทางต่อไปสู่พระอรหัตตภูมิ ไม่มีวันถอยหลัง ท่านสิ้นชีพแล้ว จะเกิดอีกอย่างมากเพียง ๗ ชาติเท่านั้น

๒. พระสกิทาคามี ละสังโยชน์ได้ประมาณ ๓๕% และเกิดประสบการณ์ทางจิตชั้นสูงประมาณ ๓๕ % ยังดำรงอยู่ในฆราวาสวิสัย สิ้นชีพแล้ว จะเกิดเป็นมนุษย์อีกเพียงชาติเดียวเท่านั้น จึงเรียกว่า “ผู้มาอีกครั้งเดียว”

๓. พระอนาคามี ละกิเลสได้ถึง ๕๐ % เกิดประสบการณ์ทางจิตชั้นสูง ๕๐ % ตามปกติมักบำเพ็ญตนเป็นอนาคาริกแบบใดแบบหนึ่ง รักษาศีล ๘ ได้บริบูรณ์ เพราะหมดความยินดีในกามแล้ว สิ้นชีพแล้ว จะเกิดในพรหมโลกชั้นสุทธาวาสและจะปรินิพพานที่นั่น จึงเรียกว่าอนาคามี แปลว่า ผู้ไม่กลับมา

๔. พระอรหัตต์ ละกิเลสได้ถึง ๑๐๐ % เกิดประสบการณ์ทางจิตชั้นสูง ๑๐๐ % บำเพ็ญตนเป็นนักบวชอย่างเดียว ปรินิพพานแล้วไม่เกิดในภพใดภูมิใดอีก

ดังนั้น การได้บรรลุธรรมตามที่ได้กล่าวข้างต้นนี้ เป็นสิ่งที่เป้าหมายที่สำคัญและสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งไม่ต้องกลับมาเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏอีกต่อไป ทั้งนี้ อาจกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่า การได้บรรลุโลกุตตรธรรม คือ มรรค ผล และนิพพาน ก็ได้

บทสรุป

ด้วยความเข้าใจทั่วไปว่ามนุษย์นั้นเป็นสัตว์ประเสริฐกว่าสัตว์เดรัจฉานทั้งหลาย เห็นจะต้องทบทวนกันให้ชัดเจนและประพุดิตนให้สมกับนิยามหรือความหมายนี้ ดีกว่าหลงยึดติดและมีอคติคิดลำพองอยู่ตลอดไป เป็นเรื่องที่ข้าพเจ้าและทุกคนต้องยอมรับและเห็นพ้องต้องกันว่า การเกิดเป็นมนุษย์นั้นเป็นภพภูมิที่สูงและประเสริฐกว่าสัตว์เดรัจฉาน ตามวิถีของกรรมที่จำแนกสัตว์ให้กำเนิด^{๑๙} ประการคือ

๑. ชลาพุชะ เกิดในครรภ์ เช่น คน หมู แมว เป็นต้น
๒. อัมทชะ เกิดจากไข่ เช่น ไก่ นก เป็ด เป็นต้น
๓. สังเสทชะ เกิดในถ้ำโคล เช่น ยีสต์ เป็นต้น
๔. โอปปาติกะ ผุดเกิดขึ้น เช่น สัมภเวสี เปรต เป็นต้น

มีข้อที่พึงสังเกตอยู่ว่า สัตว์แต่ละชนิดมีวิถีชีวิตที่เป็นไปตามธรรมชาติ เช่น ปลาบางชนิดกินอาหารเฉพาะตระไคร้ น้ำ พืชผักที่อยู่ในแม่น้ำหรือในสระน้ำนั้น บางชนิดอาจจะกินกุ้ง หอย ปลาหรือสัตว์น้ำบางชนิดเท่านั้นซึ่งมีพื้นที่จำกัด หรือ ช้าง ม้า วัว ควาย ก็กินแต่หญ้ากับน้ำเพียง ๒ อย่าง ตลอดชีวิตของมัน ที่นี้มนุษย์เราที่เรียกตนเองว่าสัตว์ประเสริฐแต่กินสิ่งหยาบช้าสัตว์แทบทุกชนิด ไม่เพียงแค่นั้นยังกินแม้กระทั่งเหล็ก หิน ดิน ทราย คอร์ปชั่น กินบ้านกินเมือง ไม่เว้นแม้แต่กินเลือดกินเนื้อมนุษย์ด้วยกันคือมีพฤติกรรมที่เป็นการเบียดเบียนตัวเอง ญาติพี่น้องและผู้อื่นทั้งกาย วาจา และใจอย่างคุ่มคลั่ง บ้าบิ่น ไร้สติสัมปชัญญะขาดปัญญาพิจารณาในสิ่งที่ผิดชอบชั่วดี เราลองนึกดูเถิดว่า สมควรจะเรียกตัวเองว่าเป็นสัตว์ประเสริฐหรือไม่ ผู้อื่น สัตว์อื่นจะเรียกว่าสัตว์ประเสริฐหรือไม่ โดยความเป็นธรรมแล้ว เหมือนกับเป็นการสรุปเหมือนกันเอาเองเสียมากกว่า ถ้าสมมติว่าสัตว์บางชนิดรวมตัวกันประท้วงได้เหมือนอย่างการเมือง มนุษย์ต้องทำงานหนักอย่างแน่นอน ที่ต้องถูกตรวจสอบในพฤติกรรมที่ไม่น่าไว้วางใจ และไม่สมเหตุผลในสิ่งที่ทำ คำที่พูดว่าเป็นผู้ประเสริฐจากบรรดาสัตว์เดรัจฉานเหล่านั้น

สรุปได้ว่า เพื่อให้เกิดความมั่นใจและบริสุทธิ์ใจไม่หวั่นไหวในสิ่งที่ เป็นข้อสังเกตดังกล่าวและเป็นเหตุให้สามารถเรียกตนเองว่าเป็นสัตว์ประเสริฐอย่างแท้จริงก็ควรสำเหนยงไว้เสมอว่าการแสดงออกทางสุจริตทั้ง ๓ คือ กายสุจริต วจิสฺสุจริต และมโนสุจริต เป็นต้นนั้น และการทำตนให้ครบถ้วนทั้ง ๖ ประการ เป็นสิ่งที่คู่ควรเหมาะสมโดยประการทั้งปวงแก่มนุษย์ที่ได้ชื่อว่าประเสริฐกว่าสัตว์ทั้งหลายและเป็นเครื่องการันตีว่าเป็นสิ่งที่ประเสริฐสำหรับชีวิตอย่างแท้จริงนั่นเอง

^{๑๙}ที่.ปา.(บาลี) ๑๑/๒๔๒.

บรรณานุกรม

- บุญย์ นิลเกษ (เปรียญ). **คัมภีร์มงคลที่ป็นีสำหรับประชาชน**. เชียงใหม่ : บี.เอส.การพิมพ์, ๒๕๔๑.
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๒๐. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิก จำกัด), ๒๕๕๔.
- พระมหาสุทิตย์ อาภากร (อบอู่) (และคณะ). “แปลงทุนให้เป็นบุญ สร้างบุญด้วยปัญญา”. **รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**, ๒๕๕๗.
- พระราชปริยัติกวี (สมจินต์ สมมาปัญญา). **ปรัชญาโลก**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.
- พระราชวรมนูณี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **ขอบฟ้าแห่งความรู้**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- _____ **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๖.
- สุเมธ แสงนิมิต. **พัฒนาชีวิตอย่างไรให้ประสบผลสำเร็จ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: บิ๊กแบงค์, ม.ป.ป.
- สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. **หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว**. กรุงเทพมหานคร: เซ็นจูรี, ๒๕๔๘.
- Robbin,S.P., **Organization behavior**, (11th ed.). ND.:Prentice-Hall, 2004.